

Semantică și stil:
Noutăți stilistice de Dorin N. Uritescu

Alina-Iuliana Popescu *

Semantics and Style: *Stylistic News* by Dorin N. Uritescu

Oferind un tablou original de întrepătrundere a unor domenii precum morfologia, sintaxa, lexicografia, semantica și stilistica, într-o lucrare care, în sensul cel mai larg al cuvântului, analizează probleme de cultivare și de studiere a limbii române, surprinse în plină procesualitate, volumul *Noutăți stilistice*, apărut la Editura Rawex Coms din București, în anul 2015, se alătură cu câștig celorlalte studii în domeniu, venind să prezinte, într-o lumină nouă, dinamica lingvistică, surprinsă în momentul cel mai actual al ei. Se observă, în postmodernitate, tendința tot mai acută de îmbinare a stilurilor discursive și a modurilor literare, autorii de texte optând pentru o varietate nu doar structurală, cât și de conținut, prin extrapolarea unor aspecte semantico-textuale și discursive ale limbii. În consecință, noul text, ca proces, capătă înțeles de sine stătător în afara operei, fiindu-și suficient sieși și pierzându-și vechea necesitate de a tinde către un nivel superior pentru a deveni operă.

În contextul actual al fragmentării operei în texte de sine stătătoare, cu identitate stilistică distinctă, volumul de față, dispus într-un ansamblu de articole, vine să soluționeze câteva probleme de limbă și de stil care ar apărea în investigarea unei suite de texte literare și nonliterare. Diversitatea și utilitatea *Noutăților stilistice* se datorează unei abordări mai ales aplicative pe care o realizează autorul, invitând la reflecție, prin prisma unei selecții consistente și variate de texte.

Debutând editorial cu lucrarea publicată la Editura Științifică și Enciclopedică, *Aspecte ortografice controversate*, în anul 1986, aceasta constituind, de altfel, teza sa de doctorat, susținută cu cinci ani mai devreme, profesorul Dorin Uritescu va deveni cunoscut prin repetatele încercări de fundamentare științifică și de reconsiderare a omofoniilor în ortografia limbii române, introducând concepte noi din perspectivă

---

* PhD, West University of Timișoara, lose_aimce@yahoo.com

ortografică, precum: *pleonasmul*, *contradicția în adaos*, *pedantismul*, *hipercorectitudinea*, *contaminarea*, *analogia improprie* ș.a., fiind, totodată, și primul teoretician al unor figuri de stil, precum: *arhaismul ortografic* și *echivocul ortografic*, prin intermediul lucrării *Noutăți în ortografie*, apărută în anul 1995, dar și primul cercetător în domeniu, care abordează teme noi, precum: *importanța epistemologică a ortografiei și valoarea ei stilistică*, în *Cuvinte cu dificultate de scriere în limba română*, vol. I, II, 1992, sau analist al *inovațiilor lexicale* (*De la chișcari la vesternizare. Mic dicționar de termeni actuali*, 1993). Rămâne însă consacrat prin importante contribuții pe care le aduce în domeniul cultivării limbii române (*Greșeli de exprimare*, vol. I, 1999; *Greșeli de exprimare*, vol. II, 2000), ca autor de monografii lingvistice (*Pleonasmul în limba română*, 2006; *Contradicția în adaos*, 2006; *Degradarea unităților frazeologice în limba română*, 2006; *Dicționar explicativ de pleonasmefective*, 2006; *Dicționar de contradicții în adaos efective*, 2006; *Dicționar explicativ de folosire improprie a termenilor*, 2008; *Dinamica actuală a limbii române*, 2008; *Dicționar de cuvinte și sensuri noi*, 2009; *Dicționar explicativ de forme și sensuri greșite ale unor expresii și locuțiuni consacrate*, 2009; *Contradicții în exprimare*, 2009) sau ca teoretician al literaturii (*Fascinația numelui. Studiu al creației lexico-semantică și stilistică*, 2009; *Pentru o lectură adevărată și o percepere corectă a temei*, 2014; *Portretul la criticii literari români*, 2015; *Structura variată, natura expresivă și valoarea artistică a pamfletului*, 2015, *Noutăți stilistice*, 2015).

Volumul la care facem referire, inclus de autor în sfera *cărților de stilistică*, însumează, prin urmare, o întreagă activitate de investigație a textului din perspectivă stilistică, întreprinsă pe o vastă scară temporală, de aproximativ douăzeci de ani, acesta constituind apogeul evolutiv al unei asidue munci de cercetare în domeniu. *Noutăți stilistice* oferă deci, pe parcursul a douăsprezece capitole normative, riguros întocmite, rezultatul reflecțiilor auctoriale asupra efervescenței limbii scrise și vorbite, surprinsă într-o continuă procesualitate creatoare.

Evidențiem, succint, câteva repere esențiale ale cărții, printr-o prezentare generală a conținutului. Ne oprim, mai întâi, la primul capitol care ilustrează, pe parcursul a aproximativ douăsprezece pagini, noțiunea de *echivoc ortografic*, devenit o *nouă figură de stil*, în care *calamburul lexical* este înlocuit de *joc ortografic*, conducând la înviorarea lexicului sub aspect stilistic, rol pe care îl deține și *pedantismul ortografic* (prezentat în capitolul următor), care, din perspectivă ortografică este, conform autorului, un mod specific de a face paradă de erudiție în privința scrierii unor secvențe lingvistice, cu intenția vădită de a da impresia de competență în domeniu.

Deosebit de interesant, al treilea capitol, intitulat *Arhaismul ortografic*, având subtitlul *o figură de stil rară*, se oprește asupra *arhaismelor frazeologice*, adică asupra acelor expresii și îmbinări de cuvinte cu caracter constant, care nu se mai află în uzul vorbirii, dar care, ca și celelalte, sunt utilizate *cu intenții stilistice*. Al patrulea capitol, *Principiul simbolic în concretizare negativă, inițiala majusculă și cea minusculă folosite cu valoare stilistică*, și al cincilea, *Încălcarea principiului oglindirii ortografice a respectului față de aspecte etnice, religioase, culturale etc.* vor constitui împreună prețioase pagini de evaluare a diversității lingvistice și stilistice actuale, prin aplecarea asupra unor texte din presă și din literatura beletristică, care conțin grafii prin care autorii doresc să își sublinieze în scris atitudinea lor nu numai ateistă, ci și antireligioasă. Alături de acestea, sunt altele cu observații subtile în domeniul ortografiei și punctuației, precum: *Funcția expresiv artistică a repetiției lexicale*, *Funcția expresiv artistică a ghilimelelor*, *Expresivitatea exclamației*, capitole care vin să normeze rolul stilistic al semnelor de punctuație, precum și al altor aspecte ortografice.

Deschizând o porțiță în vastul domeniu al lexicografiei, fără a se îndepărta însă de la stilistică, autorul își propune, în următoarele trei capitole, să urmărească câteva modalități care contribuie la diversitatea vocabularului limbii române, pornind de la capitolul IX, consacrat *valorii stilistice a unor termeni ai polemicii*. Tema în discuție are la bază *violența verbală*, despre care tot mai mult se vorbește în ultimul timp, putând fi observată în textul unor comentarii, în care, dincolo de caracterul violent al unor termeni, se evidențiază trăsătura lor injurioasă, și mai gravă când aceasta frizează calomnia. Soluția de remediere oferită de autor ar consta într-un *stil polemic bine strunit*, exemplificat de academicieni și istorici consacrați, precum Nicolae Iorga, în *Ideea națională în decursul istoriei universale*, din volumul al doilea din memorabila suită *Sfaturi pe întuneric*.

Pendulând în permanență între lexicografie, semantică și stilistică, domenii intim legate, de altfel, coexistând cu necesitate în explicarea complexă unui termen sau a unui grup de termeni, Dorin Uritescu dedică *resurselor expresive ale sinonimiei* cel de-al X-lea capitol, pornind de la permanenta bogăție și varietate a vocabularului limbii române, văzută ca o realitate lingvistică esențială, în rândul căreia o contribuție de seamă o au sinonimele, întrebuințate deopotrivă, în domeniul creației artistice propriu-zise și în cel al unor expuneri cu caracter strict conceptual, exemplele selectate aparținând uneia sau alteia dintre cele două categorii.

Un alt capitol interesant la care ne propunem să facem referire îl reprezintă capitolul al XI-lea, intitulat *Ipostaze ale comparației cu*

valoare stilistic-artistică, pe parcursul căruia autorul își propune să analizeze întrebuințarea cu valoare artistică a comparației, textele selectate fiind, de această dată, cele beletristice, fragmente ale unor cunoscute romane și nuvele. În rândul figurilor de stil, comparația rămâne în prezent printre puținele care se bucură de o mare frecvență, deopotrivă în limba zisă comună, cât și în cea literară, care este supusă unor norme menite să-i asigure nu numai corectitudinea, dar și *semnificația estetică*.

Constituindu-se în circa patruzeci de pagini pe care le dedică teoretizării și analizei aplicate a *antonomazei*, ultimul capitol al prestigioasei sale lucrări, cel mai extins, de altfel, și intitulat *Antonomaza, creație lexico-semantică și stilistică*, devine esențial prin singularitatea sa, între studiile de specialitate din limba română. Atonomaza, figură de stil care presupune utilizarea unui nume propriu în locul unui nume comun sau a unui nume comun ori a unei perifraze în locul unui nume propriu, este des utilizată în limbajul publicistic, evident, pentru o amplificare a forței sale de expresie. În capitolul al XII-lea al volumului său, autorul teoretizează și analizează principalele tipuri de antonomază (*antonomaza perifrizei numelui propriu pentru numele comun, antonomaza perifrastică a clișeelelor internaționale propriale, antonomaza numelui comun pentru numele propriu, antonomaza perifrizei comune pentru numele propriu, antonomaze ale numelui propriu pentru numele comun, lexicalizate și lexicografiate* etc.) dovedind o măiestrie incontestabilă atât în selecția textelor, cât și în analiză consistentă a elementului lingvistic și stilistic propus.

Devenind aproape o artă, descifrarea elementelor de limbă și stil a textelor actuale presupune un parcurs anterior bogat al cercetării în domeniu, din cauza contradicțiilor și aparentului haos care definește contemporaneitatea. *Soluționarea* problematicii, aparent spinoase, care ia naștere în momentul încercării de a reflecta și de a discuta asupra unui astfel de text, implică nu doar talent și măiestrie din partea stilisticianului sau a criticului literar, ci și experiență în mânăuirea terminologiei de specialitate. Alături de elementele de ordin stilistic, apar cele de ordin lingvistic, ortografic și de punctuație, aflate și ele într-un plin dinamism creator, mai ales în discursul publicistic, adevărat izvor de creativitate.

Prin intermediul volumului său, rod al unei îndelungi experiențe de cercetare în domeniu, Dorin N. Uritescu, oferă o perspectivă singulară, în încercările inepuizabile de normatizare a limbajului, alăturându-se, astfel, prin direcția nouă de analiză, interdisciplinară, celorlalte studii în domeniu.